

De Economische ontwikkeling van Nederland in de 19-de eeuw

Antwoordkernen zijn vrijwel nooit volledige zinnen. Antwoordkernen geven alleen aan, wat er beslist in het antwoord moet staan.

De bedoeling is, dat je eerst zelf de antwoorden vindt/bedenkt. Daarna maak je er zelf goede *eigen* zinnen van. Pas achteraf controleer je, of je antwoord goed is. Vaak is het geen kwestie van goed of fout, maar van volledig of niet volledig.

Wat zijn de regels voor het maken en nakijken van opdrachten:

Indelen

1. **Voor** in het schrift komen de aantekeningen te staan en ook de uitwerkingen
2. **Achterin** het schrift komen de opdrachten te staan

Opdrachten:

3. Alle opdrachten moeten gemaakt worden. De antwoorden moeten in **HELE** zinnen uitgeschreven worden.
4. Je slaat steeds een regel over tussen de opdrachten.
5. Alle antwoorden moeten nagekeken worden:
  - a. Is een antwoord goed, dan zet je met **RODE** pen een voor de kantlijn.
  - b. Is een antwoord fout en je snapt *waarom* je antwoord fout is verbeter je met **RODE** pen.
  - c. Is een antwoord fout en je snapt *niet* waarom je antwoord fout is dan zet je met **RODE** pen een **?** voor de kantlijn. Dat moet je dus vragen in de les.

Soms komt er bij de antwoordkernen **xxx**: dat betekent: zo'n antwoord moet je helemaal zelf bedenken. Vaak gaat het dan om een eigen mening, of een eigen voorbeeld: zoiets kunnen we natuurlijk niet voor je bedenken.

→ betekent: de opdracht is geen vraag. Je moet alleen de opdracht lezen. De vraag komt dan daarna: zie bij opdracht 2 →; de vraag staat bij 2.1.

..... betekent, dat wat op de stippellijn moet, overgenomen moet worden uit het boek.

1 De economische ontwikkeling van Nederland in de 19-de eeuw

- 1 1815
  - 1.1 Congres van Wenen
  - 1.2 Frankrijk moest omringd worden door grote sterke staten. Landen moeten dienen als buffer.
- 2 Industriële Revolutie in Engeland
  - 2.1 Engeland werd door de industriële revolutie het sterkste en machtigste land van de wereld.
  - 2.2 beschrijvende vraag

1.1 Nederland onder Willen I, 1813-1840

- 3 Nederland was verarmd doordat:
  - de handel stil had gelegen tijdens het bewind van Napoleon.

- de meeste mensen nog leefden van de landbouw, ambacht of nijverheid
- 4 - Verbeteren van de infrastructuur (aanleg van wegen en kanalen tussen Noord en Zuid Nederland)
  - Fonds ter bevordering van de Nationale Nijverheid (subsidie)
  - Nederlandse Handel- Maatschappij (herstel koloniale handel)
- 4.1 Dienden als grondstoffen- enafzetmarkt/ De winst van de koloniale handel kwam in de schatkist terecht (batig slot) en daar kon men weer bruggen en spoorwegen van aanleggen.
- 4.2 afscheiding België
- 5 Verbindingsmiddelen (kanalen, wegen, spoorweg)
  - 5.1 vervoer grondstoffen en producten
- 6 Politieke verandering:
  - Macht koning beperkt/ rijke burgers meer invloed
  - Ministeriële verantwoordelijkheid
  - Koning is onschendbaar
- Economische verandering:
  - Vrijheid in economie/ De staat bemoeit zich steeds minder met de economie
  - 1862 in- en uitvoerrechten grotendeels afgeschaft.
  - Handel Nederlands-Indie in handen van particuliere ondernemers.
  - Particulieren ondernemers investeerden zelf in infrastructuur en industrie.
- 7 doordat de in- en uitvoerrechten deels werden afgeschaft.

1.2 Industrialisatie in de tweede helft van de 19de eeuw

1.2.1 De productiefactoren

- 8 overgaan op productie met machines in fabrieken.
  - 8.1 band
- 9 Natuur/Arbeid/Kapitaal
  - 9.1

Productiefactoren	Industrialisatie kan beginnen, doordat.....
Natuur	Door het afschaffen van de in- en uitvoerrechten werden de grondstoffen voor Nederland goedkoper.
Arbeid	De bevolking in Nederland groeide. Veel mensen trokken door een crisis op het platteland naar de steden om werk te zoeken.
Kapitaal	Ondernemers durfden hun geld te investeren in de industrie.

- 10 IJzer en steenkool
  - 10.1 Steenkool
  - 10.2 Toen de in- en uitvoerrechten deels werden afgeschaft.
  - 10.3 Aanleiding
- 11 xxx
  - 11.1 Huizen dicht op elkaar/ veel arbeiders in één wijk/ Rook en fabriekspijpen op de achtergrond.
  - 11.2 Objectief, feiten
  - 11.3 Drukke/krappe wijken. Vieze lucht/ viezigheid op straat.
    - 11.4 Één van de productiefactoren is Arbeid. Je hebt dus genoeg mensen/arbeiders nodig die kunnen werken in de fabrieken. Wanneer de bevolking toeneemt zijn er meer mensen en die mensen kunnen dan werken in de industrie.
  - 11.5 Voorwaarde

- 11.6 Van windenergie naar stoom
- 12 - lage loonkosten
- lage grondstofprijzen
- lage invoerrechten
- 13 groter
- 13.1 arbeid, natuur
- 14.1 Vrijheid van individu/ economische vrijheid
- 14.2 Liberalisme
- 14.3 Kapitalisme
- 14.4 De liberalen wilden dat de taak van de overheid zo **klein** mogelijk is.
- 14.5 Het liberalisme is **gunstig** voor fabrikanten, omdat de fabrikanten dan zelf het loon mogen bepalen dat zij de arbeider betalen.
- 14.6 Het liberalisme is **ongunstig** voor arbeiders, omdat arbeiders geen rechten hebben om mee te bepalen wat hun loon wordt.
- 14.7 xxxx

1.2.2 Het begin van industrie

- 15 xxxx
- 16 De belasting op brandstoffen werd afgeschaft.
- 16.1 Verklarende vraag; oorzaak
- 17 levert machines voor de textiel fabriek
- 17.1 omdat de bevolking groeide en men dus meer kleding nodig had.
- 17.2 - technische onderwijs verbeterd
- de bevolking groeide
- Duitse economie bloeide op en Nederland werd een doorvoerland.
- de kleinere elektromotor en verbrandingsmotor
- steeds meer nieuwe uitvindingen (telegraaf- telefoonlijnen enz.)
- wereldhandel
- 18 In hoeverre is een vraag die je tweeledig **moet** beantwoorden.
In hoeverre wel.....
In hoeverre niet.....
- 18.1 Waarderende vraag

1.2.3 De gevolgen van de industrialisatie

- 19.1 De ontwikkeling van spierkracht, windkracht en waterkracht naar stoomkracht.
- 19.2 Omdat er toen heel veel stoommachines waren en paarden, wind en watermolens namen af.
- 20 xxxx
- 21 omdat die de rest van de veranderingen veroorzaakt
- 22 xxx
- 23 xxx

23.1

	Werkplaats	Fabriek
--	------------	---------

Energiebron	Spierkracht, windkracht, waterkracht	Stoom, elektriciteit, benzine,olie
Geschoolde of ongeschoolde arbeiders	Geschoolde arbeiders	Ongeschoolde arbeiders
Grote of kleine productie per dag	klein	groot
De eigenaar werkt wel/niet mee met het bewerken van het ijzer.	Wel	Niet

2 De sociale verhoudingen in de 19de eeuw

2.1 Werkomstandigheden

- 1 - laag
- hoog
- 2 xxx
- 2.1 Primaire sector: Boer/mijnwerker/visser
Secundaire sector: fabrikant
Tertiaire sector: bankier/ verzekeringsagent/winkelier
Quartaire sector: gemeente-ambtenaar/ docent
- 2.2 zie boven
- 2.3 Omdat de secundaire sector enorm toenam en de primaire sector juist erg afnam.
- 2.4 De meeste mensen werken in de categorie dienstverlenend werk, dat zijn de tertiaire en quartaire sector Samen; de primaire sector is afgenomen, de secundaire sector is na 1850 gegroeid, maar neemt na 1970 af.
- 3 xxx
- 3.1 De zin die aangeeft dat veel kinderen wegbleven is ” Het doet weinig af, dat gewoonlijk een tiental kinderen minder dan 120 in het lokaal zitten.”
- 3.2 De kinderen bleven vaak weg van school, omdat ze moesten werken.
- 3.3 De brief van de inspecteur is een betrouwbare bron, omdat deze inspecteur onafhankelijk onderzoek heeft gedaan en de naleving van de wet voor de gemeente controleert.
- 4 - **begin huwelijk:** één inkomen, geen kinderen: *redelijk*;
- **opgroeïende kinderen:** één inkomen, veel monden te voeden, bijbaantjes leveren weinig op: *slecht*;
- **kinderen aan werk of huis uit:** kinderen betalen kostgeld of geven ouders iets extra's: *redelijk*;
- **ouders bejaard:** geen inkomen, afhankelijk van kinderen: *slecht*

2.2 Woonomstandigheden

- 5 donker; laag plafond; weinig ruimte; geen schoorsteen; geen aparte vertrekken; te dicht bewoond; geen sanitair; vocht
- 5.1 maatschappelijk werkster
- 5.2 geschreven, tekst
- 5.3 primair; Mercier = getuige geweest (zelf gezien)
- 5.4 xxx
- 5.5 venster + tafel + drie stoelen; geen spoor van sanitair; enige venster; huurprijzen
- 5.6 allerbedroevendste ellende; tweede bedstee; meteen midden in de woning
- 5.7 informatief: feiten en meningen, maar die zijn wel gebaseerd op feiten
- 6 xxx
- 6.1 Geschreven: tekst en cijfers
- 6.2 objectief: feiten = controleerbaar (uitgerekend, geteld)
- 7 xxx

- 7.1 woningen
7.2

Vergelijkingspunten	<i>Mercier</i>	<i>Gemeente Amsterdam</i>
personen	Meer dan 5 a 6	4,5
Riolering	Geen spoor	53 % niet; 47 wel
Waterleiding	Geen spoor	77 % wel
Aantal kamers	Één	37% 1-kamerwoning

- 8 xxx
8.1 nee, niet representatief voor alle woningen
8.2 nee:5367 zijn niet alle woningen
8.3 bron 2 (gemeentelijk onderzoek): bron 2 slaat op meer woningen
8.4 door onderzoek van alle woningen of door een zeer goede steekproef (dus huizen van armen, middengroepen en rijken in de juiste verhouding

9 in de stad, omdat daar toch een woonruimte te vinden is van baksteen; water in de buurt.

2.3 Opkomst van de verzorgingsstaat

- 10 strijd tussen kapitaal en arbeid (bezitters en niet-bezitters)
10.1 verdeling van de welvaart; beter bestaan voor de armere bevolkingsgroepen
10.2 overheid bemoeit zich met sociale problemen en zorgt voor sociale wetgeving

11 laten bestaan: wet van vraag en aanbod
11.1 opheffen/ laten verdwijnen
11.2 nivelleren/ minder groot maken

12 xxx
12.1 groot; staat verdeelt de welvaart gelijk onder iedereen
12.2 nachtwakerstaat: staat moet alleen zorgen, dat er eerlijk spel is
12.3 staat moet alleen optreden als evenwicht verstoord raakt of om mensen zichzelf te laten helpen
12.4 groot;klein;middelmatig

13 wetten om mensen te beschermen tegen risico's van het leven
13.1 beperking kinderarbeid vanaf 12 jaar in fabrieken
13.2 ouders: minder inkomen; werkgevers: hogere loonkosten
13.3 beperking fabrieksarbeid voor vrouwen en jongeren onder de 16 jaar tot maximaal 11 uur per dag
13.4 xxx
13.5 zoek op!!!

14 eerst sloppenwijken zonder waterleiding en riolering; daarna arbeiderswoningen met waterleiding en riolering
14.1 woningwet

15 Socialisten: bron 3a en 3B
Liberalen : bron 2
Confessionelen: bron 1

16 De ex-werknemer weet niet of kinderarbeid niet meer voorkomt; waarschijnlijk wordt de wet ontdoken.
16.1 nee, Everaerts is ex-werknemer en is secundair (geen getuige); een levende persoon is niet objectief en Everaerts is niet representatief voor alle werknemers/alle fabrieken.
16.2 leeftijd, werkuren

Jaren 30 = crisisjaren

3 Nederland in de crisisjaren

3.1 De beurscrisis van 1929

- 1 overproductie
- 1.1 mensen verwachtten veel winst en hadden te weinig geld om contant te betalen
- 1.2 beurscrisis; mensen bieden massaal aandelen te koop aan
- 1.3 redenvraag, omdat er wordt gevraagd waarom mensen besloten aandelen op afbetaling te kopen
- 1.4 aanleidingvraag

- 2 A

3.2 De gevolgen van de economische crisis in de jaren 30

- 3 Bezuinigen

- 4 Lagere lonen/ werkloosheid

- 5 Oorzaakvraag
- 5.1 Stempelen; herkenbaar aan kleding, fietsplaatje

- 6 Zin 1
- 6.1 Werkloze, omdat hieruit duidelijk kritiek blijkt op het fietsplaatje
Overheid, omdat hier duidelijk het belang van de overheid uit blijkt

- 7 IV, I, III, II, V

- 8 Xxx
- 8.1 Fietsbelasting, lagere lonen ambtenaren, bezuinigingen op onderwijs, gulden waardevast; allerlei bezuinigingsmaatregelen worden door Jordaan bekritiseerd
- 8.2 ARP
- 8.3 Stem op de SDAP
- 8.4 Geschreven, subjectief, primair, representatief voor de arbeiders

- 9 Xxx
- 9.1 1930
- 9.2 1933, xxx (zelf doen)

3.2.1 De kritiek op de crisispolitiek

- 10 Staking in de textielindustrie; mitterij

- 11 Jordaanoproer

- 12 Regering trad hard op

- 13 Gevolg

- 14 SDAP vond dat bezuinigingen tot grotere ellende zorgden
- 14.1 wilde dat regering juist in de economie ging investeren
- 14.2 met het Plan kun je welvaart bereiken (met dit plan kun je bergen verzetten)
- 14.3 koopkracht stijgt, waardoor vraag toeneemt, zo groeit weer de werkgelegenheid

- 15 AA Mussert
- 15.1 Boeren en middenstanders; bang hun bedrijfjes te verliezen door de crisis
- 15.2 Werklozen, NSB doet net alsof deze partij werkloosheid kan voorkomen
- 15.3 Geschreven, tekst /ongeschreven, beeld; subjectief, propaganda; primair, uit de crisistijd

- 16 Amerika; wereldcrisis; verdeeldheid; niet; meer; grote; anti-democratische; geen begrip; afschaffing van de parlementaire democratie; kleine.

- 17 Uit je antwoord moet blijken dat het gevolg nadelig is: werk dit dus uit!

- 18 Docent(e)